

«Էդիթ Պրինտ» հրատարակչություն

Ավարտական հետազոտական աշխատանք

Թեմա՝ Խաղային տեխնոլոգիաների դերը ուսումնասիրատարակչական գործընթացում

Հաստատություն՝ <<Ա. Մուրադյանի>> անվան թիվ 5 ՀՈԱԿ

Դաստիարակ՝ Լուսինե Դարբիսյան

Ղեկավար՝ Ժաննա Ավետիսյան

2023

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

1. ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ	2
2. ԶԱՐԳԱՑՆՈՂ ՈՒՍՈՒՑՈՂԱԿԱՆ ՄԻՋԱՎԱՅՐ	3
3. ՆԱԽԱԱԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅԱՆ ՖԻԶԻԿԱԿԱՆ ՄԻՋԱՎԱՅՐԸ.....	3
4. ՆԱԽԱԱԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅԱՆ ՍԱՆԻՏԱՐԱՀԻՊԻԵՆԻԿ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ	4
5. ԽՄԲԱՍԵՆՅԱԿԻ ՖԻԶԻԿԱԿԱՆ ՄԻՋԱՎԱՅՐԸ	5
6. ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ԿԵՆՏՐՈՆՆԵՐ	6
7. ՈՒՍՈՒՄՆԱԽԱՂԱՅԻՆ ՆՅՈՒԹԵՐ	8
8. ԱՌԱՐԿԱՅԱԿԱՆ ՄԻՋԱՎԱՅՐԸ ՊԱՐԱՊՈՒՆՔՆԵՐԻ ԺԱՄԱՆԱԿ.....	19
9. ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԱԿԱՆ ՍՅՈՒԺԵՏԱԴԵՐԱՅԻՆ ԽԱՂԵՐ	20
10. ԲԱՑՕԹՅԱ ԿԱՄ ԲԱԿԱՅԻՆ ԽԱՂԵՐ	21
11. ԿԱՌՈՒՑՈՂԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐ(ԽԱՂԱԴԵԿՈՐՆԵՐ)	21
12. ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ	22
13. ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ	23

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

<<Երեխաները պետք է ապրեն գեղեցկության, խաղերի, հեքիաթների, երաժշտություն, նկարչության, ֆանտազիայի, ստեղծագործական աշխարհում: Այս աշխարհը պետք է շրջապատի երեխային >> Վ. Սուխումլինսկի

Ջարգացնող միջավայրը նպաստում է ինքնավստահության զգացողության հաստատմանը, նախադպրոցական տարիքի երեխան հնարավորություն է տալիս ստուգելու և օգտագործելու իրենց ունակությունները, խթանել անկախությունը, նախաձեռնողականությունը և ստեղծագործականության դրսևորումը:

Առարկայական միջավայրը նախադպրոցական տարիքի երեխաների համար ապահովում է գործունեության տարբեր տեսակներ և դառնում հիմք նրա անկախ գործունեության համար:

Խաղերը երեխաներին նախապատրաստում են դպրոցում հիմք դնել այն անհատական առանձնահատկություններին, որոնք անհրաժեշտ են յուրաքանչյուր մարդու:

ՋԱՐԳԱՑՆՈՂ ՈՒՍՈՒՑՈՂԱԿԱՆ ՄԻՋԱԿԱՅՐ

Երեխայի զարգացման համար անհրաժեշտ է անկաշկանդ միջավայր, որտեղ նա կկարողանա արձագանքել շրջապատին: Այն պիտի լինի բնության և սոցիալական միջավայրի համակցված մոդել, որպեսզի երեխային մղի սեփական գործողությունները համաձայնեցնելու այդ միջավայրի օրենքներին:

Ուսուցումը զարգացման բնականոն գործընթացն ամրապնդող և մշակութային գործոններ ձևավորող միջոց է: Ուսուցմանը մեծապես նպաստում է միջավայրը: Որպեսզի միջավայրը զարգացնող լինի, այն պետք է՝

- հնարավորություն տա երեխայի անհատական զարգացմանը,
- երեխային ինքնաբուխ, ստեղծագործական գործունեության ուղի,
- համապատասխանի երեխայի կարիքներին և զարգացման մակարդակին:

3-6 տարեկանների համար ուսումնառությունը խաղ է, իսկ խաղը՝ ուսումնառություն, այս երկու գործընթացները չի կարելի միմյանցից զատել: Երեխաների համար խաղային միջավայրի ստեղծումը նրանց ուսումնառության արդյունավետության գրավականներից մեկն է, ուստի շատ կարևոր է 3-6 տարեկան երեխաների ուսուցումը կազմակերպելիս հաշվի առնել զարգացնող միջավայրին ներկայացվող հետևյալ պահանջները:

ՆԱԽԱԱԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅԱՆ

ՖԻԶԻԿԱԿԱՆ ՄԻՋԱԿԱՅՐԸ

Ուսումնական միջավայրը շրջապատող աշխարհը ճանաչելու և կատարվող երևույթներին ստեղծագործաբար արձագանքելու ժամանակ և հնարավորություններ է տալիս երեխաներին: Ուսումնական միջավայրն իր բնույթով սոցիալական է և բոլոր երեխաների համար խթանող ու ապահով մթնոլորտ է ստեղծում, ընծեռում է համարձակորեն գործելու, շրջապատող աշխարհն ուսումնասիրելու և հետազոտելու ժամանակ ու հնարավորություններ: Ընկերների և մեծահասակների հետ համատեղ գործունեության արդյունքում երեխաները ձեռք են բերում այնպիսի փորձառություն, որը խթանում է միջանձնային հմտությունների զարգացումը, մյուսների հետ շփվելու, համագործակցաբար աշխատելու և սովորելու կարողությունները: Ուսումնական հաստատության ֆիզիկական միջավայրը ներգործում է երեխաների

հետաքրքրությունների, վարքի և մշակույթի վրա: Այն ընդգրկում է ուսումնական հաստատության ողջ շրջակայքը: Գեղագիտական ճաշակով և հարմարավետությամբ աչքի ընկնող խմբասենյակները լավ են անդրադառնում թե՛ երեխաների, թե՛ դաստիարակների վրա: Կահույքի դասավորությունը պատկերացում է տալիս, թե ինչ նպատակով է օգտագործվում տվյալ տարածքը: Այն կարևոր է նաև կենտրոնից կենտրոն երեխաների անցուդարձի և նրանց անվտանգության ապահովման, աղմուկի նվազեցման և դաստիարակի կողմից երեխաների գործունեության դիտարկման տեսանկյունից: Ուսումնական հաստատության ներքին և արտաքին տարածքը պետք է նախագծել նպատակային և խելամիտ: Լավ նախագծված միջավայրը նպաստում է երեխաների խմբային խաղերի, շփման, անկախ տեղաշարժման և այլ խնդիրների լուծման համար: Ճիշտ և ճաշակով ձևավորված միջավայրը ոգևորում է երեխաներին, նրանց գրավում է սովորելու, նյութերը մանրագնին ուսումնասիրելու, նոր նյութեր հայտնաբերելու միտքը: Ուսումնական հաստատության նյութական միջավայրը ներառում է հարմար կահավորված խմբասենյակը, սանհանգույցը, հանդերձարանը, այգում կամ բակում բացօթյա տարածքը կամ խաղահրապարակը:

ՆԱԽԱԴԳՐՈՑԱԿԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅԱՆ

ՍԱՆԻՏԱՐԱՀԻԳԻԵՆԻԿ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

Նախադպրոցական ծառայություններ մատուցող հաստատությունը պետք է ապահովված լինի մաքրելու անհրաժեշտ միջոցներով և պարագաներով (ավել, զոգաթիակ, սրբիչներ, խոզանակներ, մաքրող-ախտահանող նյութեր և այլն), որպեսզի երեխաների համար ստեղծված միջավայրը լինի միշտ մաքուր, հիգիենիկ և առողջության համար ապահով: Խմբասենյակում փոշեկուլ ունենալը պարտադիր է:

Սանհանգույցը պետք է լինի մատչելի, երեխայի չափերին համապատասխան, մաքուր, հարմարավետ, հայելիով: Երեխան պետք է այնտեղ ազատ ելումուտ ունենա, կարողանա ինքնուրույն օգտվել դրանից: Զուգարանակոնքերը՝ ցածր, երեխայի հասակին համապատասխան, լվացարանները՝ հարմար լվացվելու համար: Յուրաքանչյուր երեխա պիտի ունենա իր անհատական սրբիչը և բաժակը: Ե՛վ սանհանգույցում, և՛ խմբասենյակում փակ աղբամաններ պիտի լինեն:

Հանդերձարանը կարող է խմբասենյակի մաս կազմել կամ առանձին սենյակում/միջանցքում լինել: Կոշիկների տեղը կարող է անհատական պահարանում լինել: Երբեմն դա կարող է ընդհանուր լինել. պատի տակ կողք կողքի շարված:¹

ԽՄԲԱՍԵՆՅԱԿԻ ՖԻԶԻԿԱԿԱՆ ՄԻՋԱՎԱՅՐԸ

Խմբասենյակի միջավայրը պիտի լինի դինամիկ, փոփոխելի՝ երեխայի գործունեությանը համապատասխան: Փոխողը երեխան ու դաստիարակը պետք է լինեն. նրանք միջավայրը կփոփոխեն իրենց գործունեությանը համապատասխանեցնելու նպատակով կամ գործունեության արդյունքում: Խմբասենյակը երեխաներինն է, ուստի միջավայրն իր ազդեցությունն է ունենում նրանց հետաքրքրությունների, վարքի և մշակույթի ձևավորման վրա: Երեխաների ընթացիկ աշխատանքները պետք է ներկայացվեն խմբասենյակում: Յուրաքանչյուր այցելու կարող է հեշտությամբ նկատել նրանց արվեստի աշխատանքները, գիտական փորձարկումները, հետազոտությունները: Կիսատ կառույցները կարելի է թողնել նույն տեղում այնպես, որ հնարավոր լինի շարունակել և ավարտել հաջորդ օրը: Սարքավորումներն ու կահույքը խմբասենյակում տեղավորված պիտի լինեն այնպես, որ երեխան կարողանա առանց իրեն վնասելու խաղալ, վազել, գլորվել, աշխատել:

Պահարաններն անվտանգ, հարմարավետ, գործածական են, երեխայի չափերին և կազմվածքին համապատասխան, թեթև ու շարժական, որ հնարավոր լինի դրանք հեշտությամբ տեղափոխել, օգտագործել տարբեր նպատակներով: Կահավորանքը հարմար ձևափոխելու և դասավորելու դեպքում խմբասենյակը կարող է ծառայել տարբեր նպատակների՝ տիկնիկային թատրոն, բնագիտական լաբորատորիա, երաժշտական սրահ, մարզադահլիճ, խաղասրահ, արհեստանոց, արվեստանոց և այլն: Առանձին առմունքների համար հատուկ թեմատիկ պարագաների օգնությամբ խմբասենյակը կարելի է դարձնել «խանութ», «վարսավիրանոց», «այգի» և այլն:²

ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ԿԵՆՏՐՈՆՆԵՐ

¹ <https://lmeloyanmskh.wordpress.com/2021/03/01/4713/>

² <http://edu.nk.am/2021/08/23/>

Ֆիզիկական միջավայրը բաժանվում է աշխատանքային կենտրոնների: Կենտրոնները թույլ են տալիս երեխաներին ինքնուրույն կողմնորոշվել ուսումնախաղային նյութերի և սարքավորումների ընտրության հարցում և զբաղվել իրենց համար կարևոր ու իմաստալից ուսումնական գործունեությամբ:

3-6 տարեկան երեխաների համար նախատեսված խմբասենյակներում սովորաբար պետք է լինեն հետևյալ աշխատանքային կենտրոնները.

- գրաձանաչության,
- մաթեմատիկայի,
- արվեստի,
- երաժշտության,
- շինարարության,
- դերային խաղերի,
- խոհարարության,
- բնագիտության,
- ավազի և ջրի:

Նշված կենտրոններից բացի խմբասենյակներն ունենում են նաև հանգստի գոտի և կենտրոնական բաց տարածք: Վերջինս հաճախ անվանում են նաև հանդիպման կամ հավաքի տարածք, որտեղ դաստիարակը հավաքում է երեխաներին՝ ընթերցելու, քննարկելու, ընդհանուր ցուցումներ տալու, պարապմունք, առավոտյան հանդիպում անցկացնելու համար:

3-6 տարեկան երեխաներն ավելի հակված են հմտություններ ձեռք բերել խաղի և որևէ նյութի բովանդակությունը հետազոտելու միջոցով: Նրանց ուսումնառությունը կատարվում է աշխատանքային կենտրոններում, ինչն օգնում է երեխաներին խորությամբ հետազոտել նյութը: Որպեսզի երեխաներն արդյունավետ օգտվեն աշխատանքային կենտրոններից, դարակները, որտեղ դրվում են ուսումնական միջոցները, նյութերը, տեսանելի և հասանելի պիտի լինեն նրանց: Երեխան ցանկացած պահի պիտի կարողանա այդ միջոցներով ինքնուրույն կազմակերպել իր գործունեությունը, նյութերն օգտագործել տարբեր նպատակներով: Հարկավոր է խրախուսել երեխաների ինքնուրույն աշխատանքն այդ նյութերով: Սակայն այն

նյութերը, որոնք վտանգ են ներկայացնում (մկրատ, սոսինձ, մանր բնական նյութեր և խաղալիքներ), տարվա սկզբին պետք է դրվեն փոքրերի համար անհասանելի տեղում և ազատ տրվեն երեխաներին միայն նյութից օգտվելու հմտությունները ձևավորելուց հետո: Քանի որ կենտրոններում երեխաներն ինքնուրույն են աշխատում, դաստիարակները կարող են ստեղծել յուրաքանչյուր կենտրոնում աշխատելու և եղած նյութերն օգտագործելու համար կառավարման համակարգ, որը սահմանում է կենտրոններում աշխատելու հստակ կանոնները և հնարավորություն է տալիս դաստիարակին վերահսկելու երեխաների թիվը յուրաքանչյուր կենտրոնում:

Կանոնները խրախուսում են երեխաներին հոգատար վերաբերվել ուսումնական պարագաներին, խաղալիքներին, ինչպես նաև կարգ ու կանոն պահպանել սենյակում. աշխատանքն ավարտելուց հետո ամեն ինչ իր տեղը դնել: Կենտրոնները պիտակավորված են, դարակների և ուսումնական պարագաների վրա կան պարզ գրառումներ:

Երեխան պետք է սովորի անհատական ակտիվ գործունեության միջոցով: Ստեղծագործական մոտեցումն առաջին տեղում պիտի լինի՝ անկախ նրա գործունեության ձևերից. նկարչություն, երաժշտություն, պար, թատրոն, վարվեցողության նորմեր, խաղ, մարզանք, ուսուցում, աշխատանք: Խաղը երեխայի դաստիարակության գլխավոր, միջոցներից մեկն է:

Խաղի շնորհիվ երեխան մշտապես առաջ է գնում իր զարգացման մեջ, այն խթանում է նրա սովորական վարքագիծը: Խաղի ժամանակ երեխան, կարծես, ինքն իրեն ավելի մեծ է զգում: Քանի որ խաղը երեխայի առաջատար գործունեությունն է, ուստի աշխատանքային կենտրոններն օգնում են դաստիարակին՝ օգտագործելով տարբեր գրավիչ նյութեր՝ ծրագրել տվյալ տարիքին համապատասխան գործունեություն, պլանավորման գործում ներգրավել նաև երեխաներին: Աշխատանքային կենտրոններում երեխաները սովորում են միմյանցից, բնականոն շփման միջոցով հաղորդակցվում իրար հետ, խնդիրներ լուծում, որոշումներ կայացնում, վերարտադրում իրենց մտքերն ու գիտելիքները, ձեռք բերում համատեղ աշխատելու հմտություններ:

Կենտրոնները պետք է հագեցած լինեն տարբեր և բավարար քանակի նյութերով, որպեսզի մի քանի երեխա միաժամանակ կարողանան օգտագործել դրանք: Մանկավարժական կազմը պետք է հետևի նյութերի թարմացմանը և դրանց համապատասխանեցմանը երեխաների ուսումնական պահանջներին: Կենտրոնները պետք է լինեն դինամիկ և փոփոխական՝ ելնելով ծրագրային խնդիրներից,

ուսումնական թեմայից, երեխաների հետքրքրություններից, անհատական կարիքներից:

ՈՒՍՈՒՄՆԱԽԱՂԱՅԻՆ ՆՅՈՒԹԵՐ

Խմբասենյակը պետք է հազեցած լինի բազմատեսակ խաղալիքներով ու խաղերով, որպեսզի երեխան կարողանա խաղեր կազմակերպել, ազատ խաղալ ընկերների հետ, ինքնաբուխ գործունեության հնարավորություն ունենա: Խաղալիքները բազմազան պիտի լինեն՝ տունտունիկ խաղալու ամանների և խոհանոցային այլ իրերի հավաքածուներ, խաղալիք-կահույք, տիկնիկներ, խաղալիք-մեքենաներ, սեղանի խաղեր, լեզոներ, տրամաբանական խաղեր, տարբեր չափերի և գույնի գնդակներ, տարբեր գործիքներ: Խաղալիք կարող են դառնալ նաև աթոռները, սեղանները, պահարանները, արկղերը: Օրինակ՝ աթոռները կարող են գնացքի վագոններ կամ ավտոբուսներ դառնալ, պահարանը՝ բույն, տուն...: Խմբասենյակում պետք է լինեն երեխաների տարիքին համապատասխանող հարմար սեղաններ և աթոռներ: Բոլոր գրեմական պիտույքները և ուսումնախաղային նյութերը, որոնք նախատեսված են երեխաների օգտագործման համար, պետք է դասավորած լինեն նրանց համար մատչելի տեղերում, դարակներում և հասանելի բարձրության վրա: Աշխատանքային կենտրոններում եղած բազմաթիվ նյութերը երեխաներն օգտագործում են ստեղծագործաբար: Դաստիարակները պետք է մեծ ուշադրությամբ ընտրեն նյութերը, որպեսզի դրանք գրավեն երեխաներին և օգնեն նրանց՝ բավարարելու իրենց հետաքրքրությունները: Յուրաքանչյուր կենտրոն պետք է հազեցած լինի իր նշանակությանը համապատասխան ուսումնախաղային պարագաներով:

Գրաձանաչության կենտրոն

Գրաձանաչության կենտրոնում պետք է պահվեն գրքեր և նյութեր՝ երեխաների բանավոր խոսքի և վաղ գրաձանաչության զարգացման համար: Սա պետք է լինի խաղաղ, անաղմուկ տարածք, որտեղ երեխաները կարող են գրքեր նայել, մեկը մյուսի համար «կարդալ»: Նրանց համար կարող է կարդալ դաստիարակը կամ էլ որևէ կամավոր ծնող: Գրականությունն օրվա ընթացքում տարբեր ուսումնական նպատակներով է օգտագործվում: Երեխաներին առաջարկվում է ինքնուրույն գրքեր ստեղծել, հորինել, դերախաղին մասնակցել, լսել զանազան պատմություններ, քննարկել գրքերի կերպարները և այլն:

Գրաձանաչության կենտրոնում պետք է լինեն տարբեր ժանրերի նկարազարդ գրքեր՝ պատմածքներ, հեքիաթներ, բանաստեղծություններ, հանրագիտարաններ, որոնց

տեսականին և բարդության մակարդակը պետք է համապատասխանեն երեխաների տարիքին, պայմանավորված լինեն ինչպես ծրագրային պահանջներով, այնպես էլ երեխաների հետաքրքրություններով:

Անհրաժեշտ է նաև ունենալ գրենական պիտույքներ՝ գունավոր և հասարակ մատիտներ, թղթեր, ստվարաթղթեր, դակիչներ, ամրակներ, քարտեր՝ տպատառ տառերով, տառադարան, տառերով և պատկերներով խորանարդիկներ, փոքր գրատախտակներ, խաղեր կամ քարտեր տարբեր պատկերներով (ընտանի և վայրի կենդանիներ, մրգեր, բանջարեղեն, փոխադրամիջոցներ, կահույք, սպասք, հագուստի պարագաներ և այլն), որոնց միջոցով հնարավոր կլինի զարգացնել երեխաների կապակցված խոսքը և ընդլայնել բառապաշարը:

Մաթեմատիկայի կենտրոն

Այս կենտրոնում անցկացվող աշխատանքներն օգնում են երեխաներին զարգացնելու մտավոր կարողությունները, տրամաբանությունը, ժողական հմտությունները և աչք-ձեռք կոորդինացիան: Կենտրոնի աշխատանքները նպաստում են նաև սոցիալական հմտությունների զարգացմանը՝ համատեղ աշխատանքով, բանակցելու և պրոբլեմներ լուծելու միջոցով:

Մաթեմատիկայի կենտրոնը կարելի է համալրել տարբեր ինքնաշեն և բնական նյութերով, օրինակ՝ լոբիներ, մեծ չափսի գունավոր կոճակներ, շշերի գունավոր կափարիչներ, խեցիներ, մետաղադրամներ, թվային և տարբեր թեմատիկ քարտեր և այլն: Ինքնաշեն և բնական նյութերի հետ մեկտեղ մաթեմատիկայի կենտրոնում անհրաժեշտ է ունենալ խճանկարներ (մոզաիկա), լեզոներ, փոքր խաղաղեկորներ, գլուխկոտրուկներ, լոտոներ, դոմինոներ, գունավոր մագնիսական մասնիկներ՝ երկրաչափական պատկերների ձևով, տարբեր տեսակի ժամացույցներ (սլաքներով, ավազի), կշեռք, հասակաչափ, քանոններ, չափիչ ժապավեններ, չափաբաժակներ/չափագդալներ և այլն:

Արվեստի կենտրոն

Արվեստի աշխատանքային կենտրոնը երեխաներին խրախուսում է հետազոտելու և զարգացնելու իրենց ստեղծագործական ունակությունները, ծանոթանալու նոր նյութերի, դրսևորելու իրենց զգացմունքները: Այս տարածքում օգտագործվող նյութեր կարող են լինել ներկերը, թուղթը, մկրատը, գունավոր մատիտները, մոմամատիտները, ծեփամածիկը, կավիճը, գործվածքը կամ նյութերի կտորտանքը՝ սոսնձելու և փակցնելու համար: Այստեղ կարող են ավելացվել նաև բնական նյութեր, օրինակ՝ փայտ, տերևներ, ավազ, եղևնու կոներ, կաղիներ և այլն:

Այս կենտրոնում զարգանում է ստեղծագործական ինքնուրույնությունը, խոսքային և ոչ խոսքային հաղորդակցումը, սեփական արժանապատվության գիտակցումը, մանր և մեծ շարժողական հմտությունները, մտավոր ունակությունները: Արվեստի կենտրոնը նպաստում է երեխաների գեղագիտական դաստիարակությանը և օգնում է երեխաների մեջ սեր արթնացնել արվեստի նկատմամբ:

Երաժշտության կենտրոն

Երաժշտությունը մշտապես օգտագործվել է երեխաներին հանգստացնելու, սփոփելու, զբաղեցնելու և կրթելու համար: Երեխաների կյանքում խոսքը, շարժումը, խաղը և երգը միասնական են: Համարվում է, որ երեխայի բնական խոսքն ու շարժումները պետք է դառնան երաժշտական փորձառության խթաններ, և որ երեխաները պետք է երաժշտության ստեղծման գործում մասնակիցներ լինեն:

Երաժշտության կենտրոնի աշխատանքը նպաստում է երեխաների համակողմանի զարգացմանը: Նրա առավել ակնհայտ նշանակությունը կապված է հուզական զարգացման հետ: Յուրաքանչյուր մշակույթ ունի սիրո, փառաբանքի, ուրախության, խիզախության, տխրության երաժշտական դրսևորման իր ուրույն պարզունակ օրինակները, որոնք երեխաները հեշտորեն կարող են յուրացնել և դրանց միջոցով արտահայտել իրենց զգացմունքները:

Երաժշտությունը նաև զորեղ միջոց է սոցիալական զարգացումը խթանելու համար: Երեխաների խումբը կարող է համատեղ երգել կամ նվագակցել՝ մեծ հաճույք ստանալով այդ խմբային գործունեությունից: Հաճախ այն երեխաները, ովքեր դժկամությամբ են մասնակցում կամ ինքնարտահայտվում խմբային պարապմունքների ժամանակ, ավելի մեծ պատրաստակամությամբ են միանում երգին կամ պարին: Մանկական երգերից շատերը նախատեսում են զուգորդող շարժումների կատարում: Այս երգերը, որոնց ընթացքում երեխաները միաժամանակ կատարում են միևնույն շարժումները, հատկապես արդյունավետ են այլ հանգամանքներում պասիվություն դրսևորող երեխաներին աշխուժացնելու և ներգրավելու իմաստով:

Երաժշտությունը խթանում է նաև լեզվական ունակությունների զարգացումը: Մարդկային խոսքին հատուկ է թե՛ ռիթմիկ և թե՛ մեղեդային կառուցվածքը: Սովորաբար երեխաները խաղում են բառերի հետ ռիթմի և մեղեդու տարրերի կիրառմամբ: Այս բնական խաղը մանկավարժի կողմից կարող է օգտագործվել երեխաների ուշադրությունը լեզվի հնչողության վրա դարձնելու համար: Օրինակ՝ նա կարող է օգնել երեխաներին սովորել խմբի մյուս երեխաների անունները՝

ցուցադրելով յուրաքանչյուր երեխայի անվան ռիթմը ծափերի կամ դափերին հարվածելու միջոցով:

Երաժշտությունը կարող է նաև օգնել երեխաներին ընդլայնելու իրենց լեզվական կարողությունները: Մեղեդին հղկում է հիշողությունը, հետևաբար երեխան կարող է հիշել երգի այն բառերը, որոնք իր բնական խոսքից մի փոքր բարդ են, այնուհետև օգտագործել դրանք նաև իր խոսքում: Երաժշտությունը զարգացնում է բառապաշարը: Մեծ է այնպիսի երգերի թիվը, որոնք պարունակում են թվարկումներ ու երևույթների անվանումներ, որոնց միջոցով երեխաների բառապաշարը կհամալրվի նոր բառերով: Երեխաները կարող են ծանոթ մեղեդիների օգտագործմամբ սեփական երգեր հորինել՝ պատմելով իրենց պատմություններն ու արտահայտելով անհատական զգացողությունները:

Երաժշտության միջոցով զարգանում են երեխաների շարժողական հմտությունները: Մատնախաղերը երեխային հնարավորություն են տալիս շարժելու մատներից յուրաքանչյուրն առանձին-առանձին՝ ի պատասխան որոշակի երգի, հետևաբար հղկում են աչքերի ու ձեռքերի կոորդինացիան: Պարզունակ ինքնաշեն գործիքները զարգացնում են նուրբ շարժողական հմտությունները, ինչպես դրանց պատրաստման, այնպես էլ նվագելու ընթացքում: Ինքնաբուխ պարերն ու երաժշտությանը համահունչ շարժումները ևս խթանում են շարժողական կոորդինացիան: Թեև երեխաների հորինած պարային շարժումները մեծապես նպաստում են նրանց զարգացմանը, տեղին է նաև ժողովրդական պարերի մի քանի հասարակ շարժումներ սովորեցնել նրանց խմբային ներկայացումների համար:

Երաժշտության օգնությամբ կարելի է նաև երեխաներին ուսուցանել ինքնուրույնաբար կատարել որոշ գործողություններ: Առանձնապես արդյունավետ են լվացվելու մասին երգերը, սակայն կարող են լինել նաև երգեր հագնվելու, ուտելու, մաքրություն ապահովելու, զբոսանքի գնալու, կանոնները պահպանելու մասին:

Երաժշտության կենտրոնը կարելի է տեղավորել դերախաղերի կենտրոնի մոտ: Երաժշտության կենտրոնը համալրվում է անվտանգ, սուր ծայրեր և մանր մասեր չունեցող իրական, ինքնաշեն և խաղալիք երաժշտական գործիքներով: Դրանք կարող են լինել տարբեր տեսակի չրխկաններ, կսմիթավոր, հարվածային, լարային, փողային գործիքներ: Պարզ ինքնաշեն երաժշտական գործիքներ կարելի է պատրաստել բնագիտության կենտրոնում և ձևավորել արվեստի կենտրոնում:

Խմբասենյակում անհրաժեշտ է ունենալ դասական և ազգային մանկական երաժշտական ձայնագրությունների հավաքածու, ինչպես նաև բնության երևույթների

և կենդանական աշխարհի ծայների ծայնագրություններ (ջրի, քանու աղմուկ, թռչունների ծայն և այլն):

Շինարարության կենտրոն

Շինարարության կենտրոնը հագեցած է լինում տարբեր չափերի ու ձևերի մեծ խաղաղեկորներով՝ երևակայական կամ ճանաչելի շինություններ՝ շենքեր, աշտարակներ, ֆերմաներ, գազանանոցներ և այլն կառուցելու համար: Խաղաղեկորներով աշխատելիս երեխաները շատ բան են սովորում: Ջարգանում են մաթեմատիկական գիտելիքները, տրամաբանությունը, ընդլայնվում են մտածելու կարողությունները, աճում են սոցիալական հմտությունները: Աշխատանքի ժամանակ երեխաները դրսևորում են ստեղծագործական մոտեցում, զարգանում է կենտրոնանալու ունակությունը:

Այս կենտրոնում թե՛ դաստիարակները, թե՛ երեխաները կարող են բազմաթիվ առարկաներ ավելացնել. խաղալիք ավտոմեքենաներ, բեռնատարներ, նավակներ, կենդանիներ, մարդկային ֆիգուրներ, ինքնաթիռներ, կտորեղեն և այլն:

Շինարարության կենտրոնում աշխատանքը կատարվում է հատակին, ուստի նպատակահարմար է կենտրոնին հատկացված տարածքը պատել 30 գորգով՝ աղմուկը նվազեցնելու և ձմռանը տաքությունն ապահովելու համար: Երբեմն երեխաները մեծ ջանքեր են ներդնում այս կամ այն կառույցի շինարարության մեջ, սակայն չեն հասցնում այն ավարտել կամ ցանկություն են հայտնում օգտագործելու այն դերային խաղի մեջ: Նման դեպքերում կառույցը պետք է պահպանել մինչև հաջորդ օրը՝ հնարավորություն տալով երեխաներին շարունակել և ավարտին հասցնել իրենց խաղը:

Դերային խաղերի կենտրոն

Դերային խաղը գործունեության ինքնաբուխ ներքին ուղղվածություն ունեցող տեսակ է, որի միջոցով երեխաները փորձում են, բացահայտում և զարգացնում են սեփական անձի և աշխարհի մասին իրենց ընկալումները: Խաղի ընթացքում երեխաները ստեղծում են իրենց ծանոթ միջավայր և իրավիճակներ, նմանակում են ընտանիքի անդամներին, խաղում իրենց շրջապատում (համայնքում) ապրող տարբեր մարդկանց համապատասխան դերերը: Դեռ փոքր տարիքից երեխաները սկսում են նմանակել իրենց տեսած ու լսած գործողություններն ու ծայները: Իսկ երբ արժանանում են խրախուսանքի, խաղը ժամանակի ընթացքում այնքան է զարգանում,

որ վերածվում է դերախաղի կամ թատերախաղի՝ գեղարվեստական գործունեության, սովորելու և մարդկաց հետ շփման մեջ մտնելու ևս մեկ զորեղ միջոցի:

Դերային խաղերի կենտրոնը սովորաբար գտնվում է սենյակի անկյունային մասում: Նման դիրքը հարմար է կենտրոնը աղմուկից և դերային խաղին չմասնակցող երեխաներով լեցուն տարածքներից առանձնացնելու առումով: Խաղադեկորներով աշխատանքը նույնպես նպաստավոր է դերային խաղի համար և հաճախ այս երկու կենտրոնների միջև դրական շփում է առաջանում: Ուստի օգտակար է, երբ երկու կենտրոններն իրար մոտ են տեղակայվում:

Դերախաղերի համար նախատեսված տարածքը պետք է պարզորոշ սահմանազատված լինի: Սահմանները պետք է խաղում չներգրավված երեխաներին թույլ չտան անարգել ներս ու դուրս անել և խանգարել մյուսներին: Դրանք պետք է կենտրոնի ներսում գտնվող երեխաների մեջ առանձնացած լինելու զգացում առաջացնեն: Միևնույն ժամանակ դրանք պետք է թույլ տան կենտրոնում խաղալ ցանկացող երեխաներին անարգել մուտք գործել կենտրոն և ներգրավվել խաղում: Սահմանները կարելի է ստեղծել սենյակի պատերի, կահույքի կամ դարակների, ինքնաշեն սովորաթղթե տնակի միջոցով: Կահույքը կամ դարակները պետք է բավականին ցածր լինեն, որպեսզի դաստիարակին լիովին տեսանելի լինի երեխաների խաղը:

Նպատակահարմար է դերային խաղի կենտրոնում ունենալ հարմար, թեթև միջնորմ (շիրմա): Միջնորմը, որը հեշտությամբ բացվում և փակվում է, 3-6 տարեկան երեխաների կրթական ծառայությունների կազմակերպումն այլընտրանքային մոդելներով կարող է օգտագործվել ոչ միայն տիկնիկային ներկայացումների, այլև տարբեր նպատակներով: Երեխաներն իրենք կորոշեն ինչ խաղալ և որպես ինչ օգտագործել միջնորմը: Մանր ավազով լցված ցածր կողերով (6-7 սմ բարձրությամբ) արկղը (100x100սմ) ևս տիկնիկային խաղի, տիկնիկային ներկայացման հարմար «բեմ» կարող է լինել: Ավազի մեջ երեխաները կարող են ճանապարհ բացել, «սարեր», «ծորեր» սարքել, ամրացնել ներկայացման համար իրենց պատրաստած դեկորները: Դա կզարգացնի նաև երեխաների տարածական մտածողությունը, կողմնորոշվելու ունակությունները: Կարելի է տիկնիկային թատրոն խաղալ նաև սեղանի վրա, առանց միջնորմի՝ օգտագործելով «մաշված» գրիչների, մատիտների, ձողիկների վրա ամրացված ինքնաշեն կերպարները:

Պատին փակցված հայելիները թատրոն-խաղի հետաքրքիր ձևի հնարավորություն են տալիս: Երեխան իրեն դիտարկելու, իր հետ զրուցելու, իր հետ խաղալու, իր

շարժումներին, դիմախաղին հետևելու հնարավորություն է ունենում: Նա կարող է ներկայացում խաղալ, հայելու դիմաց հեքիաթ պատմել (հեքիաթասաց դառնալ), տարբեր խաղեր կազմակերպել: Նույն բանը կարող է ընկերոջ հետ անել՝ խաղալ, կատակել, ծամածռություններ անել. հայելու առջև նրանք ավելի ազատ ու անկաշկանդ են լինում:

Դերային խաղի կենտրոնում պետք է ունենալ հանդերձանք՝ գլխարկներ, թիկնոցներ, փողկապ, գոգնոց, տարբեր մասնագիտությունների (բժշկի, զինվորի, հրշեջի, շինարարի և այլն) վերնահագուստի տարրեր: Սյուժետադերային խաղեր կազմակերպելու համար երեխաներին պետք է ապահովել խաղալիք սպասքով, արհեստական մրգերով, բանջարեղենով (մուլյաժներ), խաղալիք մասնագիտական գործիքներով/պարագաներով, խաղալիք կամ չաշխատող հեռախոսներով ու ժամացույցով: Դերային խաղի կենտրոնում պետք է ունենալ մի քանի տիկնիկ (տարբեր սեռերի, տարբեր ռասաների), որոնցից մեկը մարմնավորի որևէ ֆիզիկական խնդիր ունեցող երեխայի: Անհրաժեշտ է ունենալ տիկնիկների հագուստ, փոքր մահճակալ իր պարագաներով: Տիկնիկային թատրոնի համար պետք են փոքր տիկնիկներ, որոնցից ամեն անգամ տարբեր կերպարներ կարելի է ստանալ, և խաղալիք կենդանիներ:

Դերային խաղի կենտրոնի նյութերի որոշ մասը նպատակահարմար է խմբավորել և պահել առանձին պիտակավորված արկղերում՝ երեխաների համար հասանելի պահարանի դարակներում:

Երեխաների համար դերային խաղի կենտրոնը սիրելի, զվարճալի, հետաքրքիր տեղ է, որտեղ զարգանում է նրանց խոսքը, ստեղծագործական ունակությունները, ինքնուրույնությունը, ինքնակազմակերպման, ստեղծագործելու, խմբով խաղալու, աշխատելու հմտությունները:

Խոհարարության կենտրոն

Երեխայի զարգացումը ներառում է նրա կյանքի բոլոր ոլորտները: Հաճախ նա իր գործունեությունը (խաղ, աշխատանք և այլն) կազմակերպում է մեծերին նմանակելով, նրանց փորձը կրկնելով՝ ձգտելով նմանվել նրանց: Երեխան դա շատ լավ է անում խոհարարության կենտրոնում:

Խոհարարությունը երեխաներին իրական կյանքի փորձառություն է տալիս և ուսուցանում է հիմնարար շատ հասկացություններ: Այս կենտրոնում աշխատելիս երեխաները համտեսում են նոր կերակրատեսակներ, ծանոթանում են ազգային և այլ մշակույթների խոհանոցին:

Վերծանելով բառերից և նկարներից կազմված բաղադրատոմսերը՝ երեխաները սովորում են ձախից աջ աչքի անցկացնել և մեկնաբանել կոնկրետ գործողություններ նշանակող խորհրդանիշները: Նրանց հաճույք է պատճառում բաղադրատոմս «կարդալը», ոմանց նույնիսկ կարող է դուր գալ իրենց առջև դրված բաղադրատոմս «արտագրելը»: Խոհանոցում աշխատելիս երեխաները հասկանում են նաև գործողությունների հերթականությունը, սովորում են պահպանել այն, երբ քայլ առ քայլ հետևում են խոհարարական բաղադրատոմսին: Ավելի ուշ կարելի է նրանց խնդրել, որ նկարագրեն ուտելիքի պատրաստման գործընթացը, ինչն ավելի կամրապնդի հերթականության գաղափարը, կզարգացնի հիշողությունը և բանավոր խոսքը: Նրանք կկարողանան իրենց բառապաշարին նոր բառեր ավելացնել՝ «մաղել», «հունցել», «հարել», «հալեցնել» և այլն:

Խոհարարության կենտրոնում աշխատելը երեխաներին օգնում է նաև հասկանալ գույնի, ձևի, չափի, քանակի, ծավալի, քաշի հետ կապված մաթեմատիկական հասկացությունները: Մաղելու, կճպելու, հարելու, լցնելու միջոցով, երեխաները զարգացնում են իրենց շարժողական կոորդինացիան և ուժեղացնում են մանր մկանների կառավարումը: Օրինակ՝ երբ աղ են լցնում թեյի գդալի մեջ, որը հետո պետք է ավելացնեն խառնուրդին, պետք է համաձայնեցնեն աչքերի և ձեռքերի աշխատանքը: Խմոր հունցելու կամ տրորելու համար պահանջվում են ուժեղ ձեռքեր, ուսեր և մեջք, ուստի զարգանում են նաև նրանց խոշոր մկանները:

Խոհարարական աշխատանքներին մասնակցելիս օգտագործվում և զարգանում են համի, հոտառության, շոշափելիքի, տեսողության զգայարանները:

Երեխաները սովորում են աշխատել հերթով, համատեղ օգտվել իրենց պատրաստած ուտելիքից՝ համոզվելով, որ յուրաքանչյուրը ստացել է իր բաժինը: Հասկանում են, որ մարդիկ տարբեր են. հայտնաբերում են, որ իրենցից մեկը սիրում է դարչինի համը, մինչդեռ մյուսի համար այն հաճելի չէ: Երեխաները կարող են պատկերացում կազմել ընտանեկան տարբեր ուտեստներին և սննդին առնչվող մշակութային տարբերությունների մասին:

Բաղադրատոմսով կերակրատեսակ պատրաստելն ու ընկերների հետ կիսելը չափազանց հաճելի արարողություն կարող է դառնալ երեխայի համար՝ մեծացնելով

նրա ինքնաբավարարվածությունն այն գիտակցումից, որ ինքն ինչ-որ իրական, շոշափելի, պիտանի բան է պատրաստել: Մյուս կողմից, երեխան կարող է ընկճվել, որ այդքան ժամանակ է ծախսվել հաց թխելու վրա, մինչդեռ այն չի բարձրանում: Նման դեպքերում երեխաները կարող են մեծ օգուտ քաղել՝ իրենց սխալներն ու անհաջողության պատճառները վերլուծելով:

Խոհարարության կենտրոնի աշխատանքների համար կարելի է օգտագործել սեղաններից մեկը: Սովորաբար այս աշխատանքները կազմակերպվում են երեխաների փոքր խմբի համար (մինչև 5 երեխա) մեծահասակի ուղղորդմամբ և աջակցությամբ: Այդ աշխատանքներում կարելի է ներգրավել նաև ընտանիքների անդամներին: Խոհարարության կենտրոնում աշխատանքների կազմակերպման համար անհրաժեշտ պարագաները նպատակահարմար է պահել մեկ կամ երկու փակվող արկղերում: Հիմնական խոհարարական պարագաները կարող են բազմաթիվ չլինել, քանի որ, ելնելով ծրագրավորված աշխատանքներից, անհրաժեշտ պարագաների մի մասը կտրամադրեն ծնողները: Խմբասենյակում պահվող պարագաների թվում կարող են լինել գոգնոցներ, կտրատելու տախտակներ, գրտնակ, մի քանի տարբեր չափսերի ամաններ, ոչ սուր փոքր դանակներ, բանջարեղենի մաքրիչներ, տարբեր չափսերի գդալներ, չափամաններ, չափագդալներ, կշեռք:

Բնագիտության կենտրոն

Երեխաները բնությունից օժտված են գիտնականներին հատուկ քննախույզ հետաքրքրասիրությամբ: Նրանք իրենց շրջապատող աշխարհի մասին տեղեկություններ են որոնում, փորձում են այդ աշխարհը հասկանալ հետազոտելու և փորձերի միջոցով: Երեխաների բնական հետաքրքրասիրությունն առաջնորդում է նրանց դեպի արդյունավետ ուսումնառություն:

Աշխատանքը բնագիտության կենտրոնում պետք է կազմակերպվի այնպես, որ երեխաները մասնակցեն բնագիտական դիտարկումներին ու փորձերին, քանի որ ուսումնառության այլ ոլորտներում և հետագա ողջ կյանքում չափազանց օգտակար են լինելու այս տարիքում գործնականում ձեռք բերված կարողություններն ու հմտությունները. դիտարկելու, համեմատելու, նկարագրելու, կանխագուշակելու, դասակարգելու, չափումներ կատարելու, գրանցելու և այլն:

Այս կենտրոնը հաճախակի կարող է փոփոխվել ըստ հետաքրքրությունների, եղանակային փոփոխությունների և թեմատիկ պարապմունքների: Փորձերի միջոցով երեխաներին կարող են ներկայացվել բնական տարբեր երևույթներ, օրինակ՝

Ֆիզիկայի այնպիսի երևույթներ, ինչպիսիք են՝ մագնիսականությունը, ջրի հատկությունները, ձգողականությունը և այլն:

Պահարանում տարածք պետք է հատկացվի սարքավորումների, գործիքների, մուլյաժների (ընտանի և վայրի կենդանիների, մրգերի և բանջարեղենների) համար, որոնք կգրավեն երեխային, կշարժեն նրա հետաքրքրությունը, իսկ դաստիարակին կօգնեն արդյունետ կազմակերպելու երեխաների հետ տարվող աշխատանքները: Այստեղ կարող են պահվել մագնիսներ, կողմնացույց, ժամացույցներ (ավազի, արևի, սլաքով, էլեկտրոնային), հեռադիտակ, կշեռքներ (հորիզոնական, սլաքով), խոշորացույցներ, մանրադիտակ, ջերմաչափեր (օդի և ջրի) և այլն:

Օգտագործվող նյութերն ու պարագաները պետք է պահել խելամտորեն պիտակավորված տուփերում: Մանր նյութերը (օրինակ՝ ընդեղեն, ավազ, քարերի տեսակներ, մանր կոճակներ, ուլունքներ և այլն), որոնք կարող են վտանգ ներկայացնել տարիքով ավելի փոքր երեխաների համար, անհրաժեշտ է պահել փակվող տուփերում և 3-5 տարեկան երեխաների հետ աշխատանքները կազմակերպել մեծահասակի պարտադիր հսկողությամբ:

Բնագիտության կենտրոնում պետք է ունենալ փոքր չափի տարբեր սարքեր՝ քանդվող-հավաքվող, զանազան առարկաների մասեր, որոնք հավաքելով երեխան որևէ բան կարող է ստանալ: Կարևոր չէ, թե ինչ կստանա, կարևորը ընթացքն է, երբ նա մտածում է, ստեղծագործում, ստեղծում, փորձեր է կատարում, իրերի, առարկաների հետ աշխատելու փորձ է ձեռք բերում, վարժվում է գործիքներով անվտանգ աշխատելուն: Մեծահասակների հետ (դաստիարակ, վարպետ, ծնող) նորոգելով աթոռ, սեղան և այլ մանր իրեր՝ երեխան աստիճանաբար սովորում է գործածել սղոցն ու մուրճը, դուրն ու աքցանը: Խումբը պիտի ունենա գյուղատնտեսական փոքրիկ գործիքներ՝ բահեր, փոցխեր, դուլլեր, ցնցուղներ, աղբաման, որոնք տեսանելի և հասանելի տեղում պիտի դրված կամ կախված լինեն: Խմբասենյակի մի անկյունում երեխաները կարող են բույսեր աճեցնել, բնագիտական փորձեր կատարել: Ցանկալի է, որ հաստատությունն ունենա փոքրիկ այգի/բակ, որտեղ երեխաները կկարողանան ծաղիկներ աճեցնել, ծառեր խնամել, տարբեր սերմեր ցանել: Բակում երեխաները կարող են ծնողների հետ ծառեր, այլ բույսեր տնկել, մշակել, շրջապատը մաքրել: Ծառ ու ծաղիկ տնկող, կենդանիներ խնամող երեխան շրջակա միջավայրը պահպանելու, այդ միջավայրում ապրելու մշակույթ ձեռք կբերի: Բնության հետ շփվելու, բնագիտական գործունեության ընթացքում և այդ գործողությունների արդյունքում կծնավորվեն նաև աշխատանքային հմտություններ: Ավազի և ջրի կենտրոն երեխաները մեծ հաճույք են ստանում ավազի և ջրի հետ

խաղալիս: Երեխաներին պետք է հնարավորություն տալ հետազոտելու ավազի և ջրի հետ շփման իրենց զգացողությունները: Սկզբում նրանք դա կանեն առանց լրացուցիչ պարագաների: Խաղն աստիճանաբար կարելի է բարդացնել՝ օգտագործելով մի շարք առարկաներ (չափիչ բաժակ, բահ, կաղապարներ, 1-2 տիկնիկ, լվացքի շորեր ու մի կտոր օձառ): Տարիքով ավելի մեծ երեխաները, ովքեր արդեն ծանոթ են ավազի և ջրի հետ շփվելու զգացողություններին, կարող են օգտագործել ավելի բարդ պարագաներ, ինչպիսիք են տարբեր ծավալի/չափի տարաները, խցանները, սպունգները, օձառը, նավակները, քարերը: Ավազի հետ խաղալիս նրանք հաճույքով փորում են այն, մաղում ու առարկաներ հորում: Միաժամանակ ավազի և ջրի հետ խաղալիս երեխաները հնարավորություն ունեն կաղապարելու, կառույցներ, տեսարաններ պատրաստելու: Ավազի և ջրի հետ խաղը խթանում է երեխաների աճն ու առաջադիմությունը զարգացման բոլոր ոլորտներում՝ նպաստելով նաև մաթեմատիկական գիտելիքների ամրապնդմանը, գիտության նկատմամբ սիրո և հետաքրքրության ձևավորմանը, մանր մկանների, աչքաչափի և կորդիկնացիայի զարգացմանը: Ավազի և ջրի սեղանը կարելի է ստեղծել սեփական ուժերով: Դա կարող է լինել մեջտեղում հատուկ կտրված սեղան, որի մեջ կտեղադրվի ավազի կամ ջրի համար նախատեսված ամանը: Եթե խմբասենյակի տարածքը փոքր է, կարելի է ունենալ առանձին տարաներ ավազի և ջրի համար, որոնք խաղի ժամանակ կդրվեն սեղանների: Ամանը պետք է լցված լինի ավազի կամ ջրի բավարար քանակությամբ, որպեսզի հնարավոր լինի ապահովել խաղային գործունեության բազմազանությունը: 3-4 տարեկան երեխաների համար ջրի մակարդակը պետք է բավականին ցածր լինի: 4-6 տարեկան երեխաների դեպքում ջրի խորությունը կարող է հասնել 8-10 սմ, որպեսզի նրանք կարողանան ավելի բարդ խաղերով զբաղվել: Ավազը պետք է ավելի խորը լինի, որպեսզի երեխաները կարողանան փոսեր փորել, կաղապարներ օգտագործել և այլն, սակայն ոչ այնքան, որ աշխատանքի ընթացքում այն թափթփվի: Ավազը պետք է լինի մաքուր և լավ մաղված:³

ԱՌԱՐԿԱՅԱԿԱՆ ՄԻՋԱԿԱՅՐԸ

ՊԱՐԱՊՈՒՆՔՆԵՐԻ ԺԱՄԱՆԱԿ

Առարկայական միջավայրը հարմար է անվանել խաղային գոտիներ կամ աշխատանքային կենտրոններ: պետո է ունենալ նաև հանգստյան գոտի: Առարկայական միջավայրը որպեսզի զարգացնող լինի պետք է պարբերաբար

---

³ <https://www.unicef.org>

փոփոխակ երեխաների հետաքրքրությունը շաժելու և ուշադրությունը կենտրոնացնելու նպատակով: Խաղալիքների ավելցուկը խանգարում է երեխաներին մտածել: Թափոնների առկայությունը, ինքնաշե նյութերի պատրաստումը նպաստում է առարկափոխարինողների օգտագործմանը, դառնում է ստեղծագործական կարողությունների զրգացման հզոր կենտրոն: Փոքրերի խմբում պետք է լինի միատեսակ, միագույն խաղալիքներ: Երեխաների ուշադրությունը չչեղվուլու ևև դաստիարակի կողմից վերասկումը իրականացնելու նպատակով առաջարկվում է աշխատանքային կենտրոնները առանձնացնելով թափանցիկ շիրմաներով: Մեծերի կողմից խաղերի անհարկի միջամտությունները խանգարում են երեխաներին: Հարմար չէ ունենալ արգելափակված (վանդակում) թռչուն: Կենտրոնները պետք է սեղադրել ըստ նշանակության հարմար տեղերում: Ուսուցման գոտու հատուկ առանձնացման հարկ չկա: Անհրաժեշտ նյութի մեջ կարելի է լրացումներ կատարել: Որպես խաղյին գոտի նայև կարելի է ոգտագործել նաև նախասրահը, ննջասենյակը:

Որպեսզի զարգացնող լինի, պետք է՝

ա) Հնարավորություն ընդձեռնի երեխաների անհատական զարգացման համար

բ) երեխաններին մղի ստեղծագործ,ինքնաբուխ գորխենության

դ) համապատասխանի երեխանների կարիքներին, հետաքրքրություններին, զարգացման մակարդակին:

Ստեղծագործական սյուժետադերային խաղեր

Նպատակն է՝

Երեխաների համար ասեղծել առանձնահատուկ հնարավորուն՝ իրական կյանքում տեսածը և զգացածը արտացոլելու համար, դրանով իսկ նպաստելու ինքնաձանաչմանը, ինքնադրսեվորմանը:

Անհրաձեշտ նյութեր՝

Գլխարկներ, դիմակներ, հագուստ, կոշիկներ, աքսեսուարներ, տիկնիկներ, տիկնիկի օժիտ (Մահձակալ, հայելի, սպասք ...

Նպաստում է՝

Ուշադրության կենտրոնացմանը, հետաքրքրությունների ընդլայմանը, ստեղծագործական կարողությունների զարգացմանը, ակնհայտ իրադրությունների

մեկնաբանմանը, ինքնավերահսկմանը, որոշումների կայացնելու, խնդիրներ լուծելու, խաղորդակցական կարողությունների, զգայարանների զարգացմանը, պատասխանատվության բարձրացմանը:

Բացօթյա կամ բակային խաղեր

Նպատակը՝

Ծանոթացնել շրջակա միջավայրին և ոգնել երեխաներին հասկանալու. թե ինչպես են իրենց հարմար զգում շրջապատում: Խնբասենյակում կազմակերպված պարապմունքից հետո աշխատանքային կենտրոնի ինքնատիպ տարածումն է բացօթյա միջավայրում: Խոսքի զարգացման, կերպարվեստի, երաժշտության, ֆիզիկական դաստիարակության, էկոկրթության ծրագրի այլ բաժիններից շատ պարապմունքներ համար կլինի կազմակերպել դրսում:

Անհրաժեշտ նյութեր՝

Տաղավար, ճոճանակներ, ֆիզ պարագաներ, խաղեր ովագով, ջրով, սովերոտ տարածք, երթևեկության խաչմերուկ . . .

Նպաստում է՝

Ակտիվության, արագ կողմնորոշման, հաղորդակցական հմտությունների մկանա խմբերի զարգացմանը, ամենօրյա շարժողական ռեժիմի իրականացմանը, ստեղծագործական ներուժի բացահայտման ու դրսևորմանը:

Կառուցողական խաղեր(խաղաղեկորներ)

Նպատակը`

Նույնատիպ (իրական կառույցների նման) կամ երևակայական կառույցների շենքերը, կոթողներ, կամուրջներ, դարպասներ, կամարներ, հեքիաթային տնակներ, աշտարակներ, կենդանաբանական այգիներ. . .) ստեղծում:

Անհրաժեշտ նյութերը` Խորանարներ, աղյուսներ, կամարներ, բուրգեր և այլ Շինարարական նյութեր, բեռնատար, ինքնաթափ մեքենաներ, ինքնաթիռ, տարբեր չափերի և ձևերի մարդիկ, կենդանիներ, տիկնիկներ, ծալեռ

Նպաստում էր`

Տրամաբանական, մաթեմատիկական մտածողության զարգացմանը, սոցիալական խնդիրների լուծմանը, ստեղծագործական ներուժի բացահայտմանը, ուշադրության կենտրոնացմանը, ձեռք-աչք գործունեության կորդինացմանը:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Նախադպրոցական հաստատությունում նպատակայինորեն կազմակերպված առարկաների զարգացման միջավայրը մեծ դեր ունի երեխայի ներդաշնակ զարգացման և դաստիարակության գործում: Ստեղծված միջավայրը երեխաների մոտ առաջացնում է ուրախության զգացում, հուզականորեն դրական վերաբերմունք մանկապարտեզի նկատմամբ, դրան հաճխելու ցանկություն, հարստացնում է նրանց նոր փորձով և գիտելիքներով և խրախուսում ակտիվ ստեղծագործական գործունեության:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. <https://lmeloyanmskh.wordpress.com/2021/03/01/4713/>
2. <http://edu.nk.am>
3. <https://www.unicef.org>